СИСТЕМНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОДАТКІВ НА СПОЖИВАННЯ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ

SYSTEM DETERMINANTS OF CONSUMPTION TAXES IN BUDGETARY FORMATION

УДК 336.226.3

https://doi.org/10.32843/infrastruct35-65

Сідельникова Л.П.
д.е.н., доцент,
завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Херсонський національний технічний
університет

У статті обгрунтовано економічну сутність податків на споживання та подано їхню класифікацію. Визначено роль податків на споживання в економіці України. Надано оцінку фіскальних реалій непрямого оподаткування в Україні та визначено домінантне фіскальне значення податків на споживання у формуванні бюджетних ресурсів держави. Проаналізовано структуру та динаміку податку на додану вартість у Державному бюджеті України. Досліджено структуру надходжень акцизного податку у розрізі підакцизних товарів (продукції), вироблених в Україні та ввезених на митну територію України. Визначено структуру надходжень мита до державного бюджету. Проаналізовано чинники, що впливають на обсяг надходжень податків на споживання до бюджету. Розглянуто проблеми адміністрування податків, пов'язані з недостатнім рівнем суспільного діалогу, і запропоновано шляхи їх вирішення. Пріоритетом подальших досліджень визначено збалансування інтересів держави та платників податків у контексті розбудови суспільства сталого розвитку.

Ключові слова: *бюджет, податкові надходження, податки на споживання, податок на додану вартість, акцизний податок, мито.*

В статье обоснована экономическая сущность налогов на потребление и представлена их классификация. Определена роль налогов на потребление в экономике Украины. Дана оценка фискальных реалий косвенного налогообложения в Украине и определено доминантное фискальное значение налогов на потребление в формировании бюджетных ресурсов государства. Проанализированы структура и динамика налога на добавленную стоимость в Государственном бюджете Украины. Исследована структура поступлений акцизного налога в разрезе подакцизных товаров (продукции), произведенных в Украине и ввезенных на таможенную территорию Украины. Определена структура поступлений пошлины в государственный бюджет. Проанализированы факторы, влияющие на объем поступлений налогов на потребление в бюджет. Рассмотрены проблемы администрирования налогов, связанные с недостаточным уровнем общественного диалога, и предложены пути их решения. Приоритетом дальнейших исследований определено сбалансирование интересов государства и налогоплательщиков в контексте построения общества устойчивого развития.

Ключевые слова: *бюджет, налоговые поступления, налоги на потребление, налог на добавленную стоимость, акцизный налог, пошлина.*

In the article it is argued that from the day of the statehood of Ukraine to the present stage of transformational changes and hybrid challenges, taxes occupy a leading place in financing public expenditures, because almost 80% of consolidated budget revenues are generated from tax revenues. In addition, with the help of taxes, the state regulates the production processes, structure and dynamics of the country's business, prevents financial crises and economic downturn, and stimulates the development of scientific and technological progress. It is argued that consumption taxes (value added tax, excise tax and customs duty) have the highest fiscal efficiency among tax revenues in Ukraine and accumulate half of the state budget revenues. It is proved that the issue of definition and implementation of conceptually new schemes of management of taxation of consumption is relevant not only for regulation of public welfare, increase of aggregate solvent demand and activation of business activity, but also for the purpose of creation of optimum tax and debt strategies for providing financing of public needs. The economic nature of consumption taxes is substantiated and their classification is given. The estimation of fiscal realities of indirect taxation in Ukraine is given and the fiscal value of consumption taxes in the formation of state budget resources is determined. The structure and dynamics of value added tax in the State Budget of Ukraine are analyzed. The structure of excise tax receipts in the context of excise goods (products) produced in Ukraine and imported into the customs territory of Ukraine is investigated. The structure of duties in the state budget is determined. The factors that influence the amount of consumption taxes to the budget are analyzed. The obtained results of the research allow not only to carry out analytical calculations and scientific justification of the level of consumption tax rates, adequate to the European integration requirements and fiscal needs of the state, but also to provide a comprehensive approach to balancing the interests of the state and taxpayers in the context of building a sustainable development society.

Key words: *budget, tax revenue, consumption taxes, value added tax, excise tax, customs duty.*

Постановка проблеми. Важливим аспектом стабілізації системи публічних фінансів України в умовах посилення боргових ризиків та поглиблення фінансових дисбалансів є пошук ефективних джерел покриття бюджетних видатків, який полягає не лише в запровадженні сприятливого для сталого розвитку бізнесу рівня оподаткування одночасно з максимальною акумуляцією бюджетних ресурсів, а й передбачає організацію оптимальної трансформації податкових надходжень у суспільні блага у комплексі з пошуком альтернативних джерел фінансування суспільно необхідних потреб. Можливості забезпечення функціонування держави податковим методом ув'язуються з потенційним фіскальним ефектом економічно виправданого кредитного методу і загальним обсягом видатків бюджетів всіх рівнів.

При цьому, податкова компонента формування бюджетних ресурсів держави є важливим елементом соціально-економічного та політичного життя суспільства. З дня становлення державності України і до сучасного етапу трансформаційних змін та гібридних викликів податкам належить провідне місце у фінансуванні суспільних видатків, адже саме за рахунок податкових надходжень формується майже 80% доходів зведеного бюджету. Окрім того, за допомогою податків держава регулює виробничі процеси, динаміку і структуру

бізнесу країни, запобігає фінансовим кризам і занепаду економіки, а також стимулює розвиток науково-технічного прогресу.

Найбільшу фіскальну ефективність серед податкових надходжень в Україні мають податки на споживання – податок на додану вартість, акцизний податок і мито, які забезпечують половину надходжень державного бюджету. Тому актуальним залишається питання визначення і впровадження концептуально нових схем управління системою оподаткування споживання не лише задля регулювання суспільного добробуту, підвищення сукупного платоспроможного попиту та активізації ділової активності, а і з метою побудови оптимальних податково-боргових стратегій забезпечення фінансування суспільних потреб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим внеском у розвиток теорії та практики непрямого оподаткування є праці українських вчених: В. Андрущенка, З. Варналія, О. Десятнюк, Ю. Іванова, Т. Єфименко, А. Крисоватого, І. Луніної, І. Лютого, В. Мельника, С. Онишко, В. Опаріна, А. Соколовської, В. Суторміної, В. Федосова та ін. Водночас, не повною мірою дослідженими залишаються питання посилення фіскальних ефектів системи непрямого оподаткування в умовах гібридних викликів.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка фіскальних реалій та перспектив податків на споживання в Україні, адже посилення боргових ризиків та поглиблення фінансових дисбалансів імплементує податкам на споживання, як основному бюджетоутворюючому ресурсу, підвищення концентрації фіскальних та регулюючих очікувань від їх функціонування, а саме: стимулювання економічного розвитку країни, сприяння створенню умов для залучення інвестицій, отримання сталих доходів до зведеного бюджету, забезпечення податкового фінансування суспільних потреб як альтернативи зростанню обсягів державних запозичень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адаптація українських умов оподаткування до європейських стандартів зміщує основні акценти фіскальних трансформацій на створення раціональної податкової системи, що, відповідно, вимагає розвитку теорії оподаткування, насамперед аналізу окремих форм податків, їхньої взаємозалежності із розвитком економічної та політичної ситуації в країні. Фінансова теорія і практика розподіляє податки на окремі групи, з урахуванням їхніх особливостей. Цей розподіл потрібний, адже кожна група податків відрізняється умовами справляння, певними адміністративно-фінансовими заходами та особливостями адміністрування.

Сутність податків на споживання, які за формою оподаткування є непрямими податками, полягає у тому, що вони входять до ціни товарів і послуг, а їхній розмір для кожного податкоплатника визначається величиною споживання і не залежить від його доходу, тобто об’єктом оподаткування є процеси споживання, а не дохід та майно, як у прямих податках.

Основними видами податків на споживання є акцизи, податок з обороту, податок з продажу, податок на додану вартість, мито (рис. 1).

Наголосимо, що у світовій практиці поняття «акцизи» розглядають як у широкому (група, до складу якої належать всі види споживчих податків на товари та послуги), так і вузькому (надбавка до ціни або тарифу на певні види товарів та послуг) значенні. Для України характерним є застосування терміну «акциз» лише для індивідуальних акцизів.

О. Дроздовська та О. Озерчук, дослідивши структуру податкових надходжень бюджету в

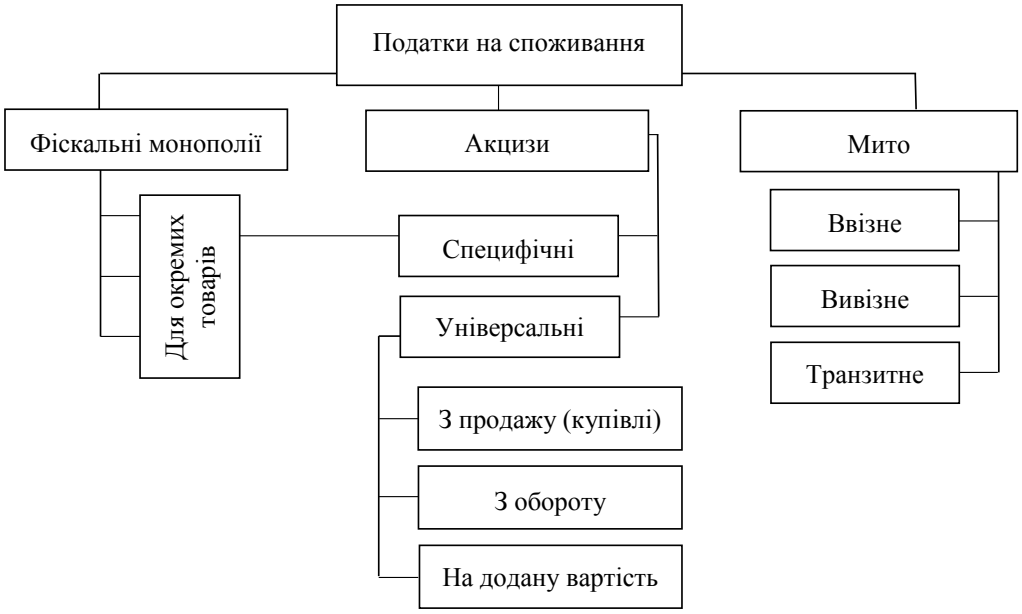

Рис. 1. Світова практика класифікації податків на споживання

країнах Європейського Союзу за останні 5 років, дійшли таких висновків: прямі податки переважають у Данії, Великобританії, Бельгії, Люксембурзі, Ірландії, Фінляндії, Німеччині; непрямі податки – у Чехії, Словаччині, Естонії, Латвії, Литві, Угорщині, Польщі, Словенії, Болгарії та Румунії [1, с. 46]. Це підтверджує висновок В. Тропіної щодо переважання частки податків на споживання у структурі оподаткування у постсоціалістичних країнах ЄС з молодою ринковою економікою [2, с. 100].

Податки на споживання відіграють надзвичайно важливу роль і в економіці України, адже вони не лише формують значну частину бюджетних ресурсів держави, а й є одним з вагомих засобів перерозподілу національного доходу. Задовільняючи інтереси фіску, податки на споживання, разом з тим, виконують і вагому регулюючу функцію через вплив на наявність у суб'єктів господарювання обігових коштів, обсяг їх фінансових ресурсів та величину прибутку, яку платник податку може отримати при певному рівні цін, що склалися на конкретному сегменті ринку. В цьому контексті не можна не погодитися з І. Чугуновим та О. Жукевич, які з огляду на значну фіскальну ефективність податків на споживання, їхню здатність впливати на обсяг виробництва товарів, надання послуг, а також обмежувати споживання окремих видів підакцизних товарів визначають непряме оподаткування одним з основних інструментів бюджетно-податкової політики [3, с. 62].

Відповідно до ст. 29 Бюджетного кодексу України, податки на споживання майже в повному обсязі зараховуються до загального фонду державного бюджету. Виключенням є:

– акцизний податок з вироблених в Україні пального і транспортних засобів, акцизний податок з ввезених на митну територію України пального і транспортних засобів, ввізне мито на нафтопродукти і транспортні засоби та шини до них, які надходять до спеціального фонду державного бюджету;

– акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів об'єднаних територіальних громад, міських бюджетів [4].

Фіскальне значення податків на споживання у формуванні бюджетних ресурсів держави за останні роки подано в таблиці 1.

Дані таблиці 1 засвідчують домінантне фіскальне значення податків на споживання у формуванні бюджетних ресурсів держави. Так, протягом досліджуваного періоду їхня середня питома вага у доходах зведеного бюджету складала 43,30%; у податкових надходженнях зведеного бюджету – 53,66%.

Основним бюджетоутворюючим податком в Україні є податок на додану вартість. Головними чинниками, що впливають на його надходження, є обсяги новоствореної доданої вартості, імпорту, експорту та відшкодування податку, кількості податкових пільг, обмінного курсу національної грошової одиниці, порядку і критеріїв бюджетного відшкодування, механізму його адміністрування. Фіскальна особливість ПДВ характеризується тим, що через наявність широкої бази оподаткування кон'юнктурні коливання цін на сировину, матеріали та енергоносії мають на нього менший вплив. Ця особливість відрізняє ПДВ від інших податків та підтверджується достатньо стабільною динамікою частки податку у доходах бюджету.

В таблиці 2 розглянемо структуру та динаміка податку на додану вартість у Державному бюджеті України у 2013-2018 роках, адже цей податок акумулюється виключно у державному бюджеті.

Дані таблиці 2 засвідчують сталу позитивну динаміку бюджетних надходжень податку на додану вартість. Виключенням та нонсенсом фіскальної практики став 2013 рік, коли при стабільних темпах економічного зростання і збільшенні обсягів ВВП на 3,27% порівняно з минулим роком (або на 4,28% у доларовому еквіваленті) надходження ПДВ зменшилися на 7,56%. Однак, зазначене свідчить не стільки про неефективність застосування податкового механізму в цей період, скільки про стрімке зростання обсягів ухилення від оподатку-

Таблиця 1

Частка податків на споживання у доходах Зведеного бюджету України

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Доходи Зведеного бюджету України, млрд. грн.	442,8	456,1	652,0	782,9	1 017,0	1 184,3
Податкові надходження Зведеного бюджету України, млрд. грн.	354,0	367,5	507,6	650,8	828,2	986,3
Податок на додану вартість, млрд. грн.	128,3	139,0	178,5	235,5	314,0	374,5
Акцизний податок, млрд. грн.	36,7	45,1	70,8	101,7	121,4	132,7
Мито, млрд. грн.	13,3	12,6	40,3	20,4	24,5	27,1
Разом податків на споживання, млрд. грн.	178,3	196,7	289,6	357,6	459,9	534,3
Частка податків на споживання у сукупних доходах бюджету, %	40,27	43,13	44,42	45,68	45,22	45,12
Частка податків на споживання у податкових надходженнях, %	50,37	53,52	57,05	54,95	55,53	54,17

Джерело: розраховано автором за даними [5]

Таблиця 2

Структура та динаміка податку на додану вартість у Державному бюджеті України

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Податок на додану вартість, млрд. грн.	128,3	139,0	178,5	235,5	314,0	374,5
– темп приросту, %	– 7,56	+ 8,34	+ 28,42	+ 31,93	+ 33,33	+ 19,27
у тому числі:						
ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг), млрд. грн.	85,2	81,9	108,1	148,5	183,6	210,8
– темп приросту, %	+ 2,40	– 3,87	+ 31,99	+ 37,37	+ 23,64	+ 14,81
Бюджетне відшкоду-вання ПДВ грошовими коштами, млрд. грн.	– 53,4	– 50,2	– 68,4	– 94,4	– 120,1	– 131,7
– темп приросту, %	+ 16,09	– 5,99	+ 36,25	+ 38,01	+ 27,22	+ 9,66
ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування, млрд. грн.	31,8	31,7	39,7	54,1	63,5	79,1
– темп приросту, %	– 14,52	– 0,31	+ 25,24	+ 36,27	+ 17,38	+ 24,57
ПДВ з ввезених на територію України товарів, млрд. грн.	96,5	107,3	138,8	181,4	250,5	295,4
– темп приросту, %	– 5,02	+ 11,19	+ 29,36	+ 30,69	+ 38,09	+ 17,92
Структура податку на додану вартість:						
Частка ПДВ з виробле-них в Україні товарів (робіт, послуг), яка була відшкодована, %	62,68	61,29	63,27	63,57	65,41	62,48
Частка у ВВП позитивного сальдо між надходженнями «вітчизняного» ПДВ і відшкодуванням, %	2,19	2,02	2,01	2,27	2,13	2,22
Частка ПДВ з вироблених в Україні товарів в загальних надходженнях ПДВ, %	24,79	22,81	22,24	22,97	20,22	21,12
Частка ПДВ з ввезених на територію України товарів в загальних надходженнях ПДВ, %	75,21	77,19	77,76	77,03	79,78	78,88

Джерело: розраховано автором за даними [5; 6]

вання як результату поширення корупційних схем. Значна концентрація податкових девіацій спостерігалася саме на митниці, яка при збільшенні обсягів надходжень ввізного мита у 2013 роком порівняно з 2012 роком на 0,3 млрд. грн., зафіксувала зменшення надходжень ПДВ на 4,4 млрд. грн., акцизного податку – на 0,9 млрд. грн. В цілому, за даними Державної служби статистики України, офіційні обсяги імпорту скоротилися у 2013 році на 9,1%.

У 2014 році значний негативний вплив на загальний обсяг податкових надходжень державного бюджету створила анексія АР Крим і військові дії на Сході країни. Разом з тим, відбулося зростання податкових надходжень від митних платежів, у тому числі ПДВ. Однак, зазначений фіскальний ефект у таких надскладних військово-політичних умовах обумовлений, насамперед, стрімким підвищенням офіційного обмінного курсу гривні до іноземних валют, що призвело до збільшення бази споживчого оподаткування.

В наступні роки спостерігаємо поступове зростання обсягів податку на додану вартість, мобілізованих до державного бюджету, що є позитивним результатом реалізації механізму формування бюджетних ресурсів держави.

Разом з тим, не можна не відмітити перманентне перевищення обсягів ПДВ із ввезених на територію України товарів над обсягами ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг), що свідчить про значну імпортозалежність національної економіки. Крім того, вагома частина «вітчизняного» ПДВ (в середньому 63,12% за досліджуваний період) відшкодовується з бюджету на рахунки платників податків. У підсумку, обсяги ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг), що залишаються у розпорядженні держави, складають доволі незначну частку у ВВП (в середньому 2,14% за досліджуваний період). В цілому, частка ПДВ з ввезених на територію України товарів в загальних надходженнях ПДВ до Державного бюджету України є домінуючою.

Другим податком на споживання за обсягом формування бюджетних ресурсів держави є акцизний податок, основна частина якого акумулюється у державному бюджеті. Разом з тим, з 01.01.2015 року відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 року № 71-VIII запроваджено акцизний податок з роздрібного продажу підакцизних товарів. Платниками цього податку стали суб'єкти роздрібної торгівлі, які реалізують безпосередньо громадянам та іншим кінцевим споживачам для їх особистого некомерційного використання такі підакцизні товари: пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну, пальне. Цей акциз зарахову-

ється до бюджетів об'єднаних територіальних громад та міських бюджетів, його обсяги складають: 2015 рік – 7,7 млрд. грн.; 2016 рік – 11,6 млрд. грн.; 2017 рік – 6,0 млрд. грн.; 2018 рік – 5,9 млрд. грн.

Розглянемо структуру надходжень акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) до Державного бюджету України за 2013-2018 роки (табл. 3).

Аналіз структури податкових надходжень до Державного бюджету України від акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), проведений в таблиці 3, свідчить про те, що в загальній сумі акцизного податку, сплаченого платниками до бюджету у 2013-2018 роках, найбільші надходження забезпечено трьома групами товарів: тютюнові вироби (в середньому 58,11% за досліджуваний період), алкогольні напої (в середньому 23,56% за досліджуваний період), пальне (в середньому 12,65% за досліджуваний період). Доволі суттєву питому вагу займає і акцизний податок від електричної енергії: в середньому 7,66% за досліджуваний період. Натомість, частка надходжень акцизного податку від автомобілів легкових, кузовів до них та причепів є незначною: в середньому 0,24% за досліджуваний період.

Розглянемо структуру надходжень акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) до Державного бюджету України за 2013-2018 роки (табл. 4).

Таблиця 3

Структура надходжень акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) до Державного бюджету України*

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Тютюнові вироби, млрд. грн.	17,0	16,5	21,0	31,8	39,3	42,9
– питома вага, %	61,37	58,51	54,12	57,71	57,96	59,01
Спирт, лікеро-горілчана продукція, виноробна продукція, пиво, млрд. грн.	8,0	8,9	8,9	12,0	12,7	12,7
– питома вага, %	28,88	31,56	22,94	21,78	18,73	17,47
Пальне, млрд. грн. *	2,3	2,6	5,1	7,2	11,0	11,6
– питома вага, %	8,30	9,22	13,14	13,07	16,22	15,96
Автомобілі легкові, кузови до них, причепи та інше, млрд. грн.	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
– питома вага, %	0,36	0,35	0,26	0,18	0,15	0,14
Електрична енергія, млрд. грн.	-	-	3,5	4,0	4,7	5,4
– питома вага, %	-	-	9,02	7,26	6,93	7,43
Інші підакцизні товари вітчизняного виробництва, млрд. грн.	0,3	0,1	0,2	-	-	-
– питома вага, %	1,08	0,35	0,52	-	-	-
Всього, млрд. грн.	27,7	28,2	38,8	55,1	67,8	72,7

Джерело: розраховано автором за даними [5]

*Примітка. Згідно з бюджетною класифікацією станом на 31.12.2018 р.

Таблиця 4

Структура надходжень акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) до Державного бюджету України

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Тютюнові вироби, млрд. грн.	0,9	1,6	1,2	1,4	0,5	0,6
– питома вага, %	10,11	9,47	4,94	4,00	1,05	1,11
Спирт, лікеро-горілчана продукція, виноробна продукція, пиво, млрд. грн.	0,9	0,8	0,5	0,7	1,1	1,6
– питома вага, %	10,11	4,73	2,06	2,00	2,31	2,96
Пальне, млрд. грн. *	5,9	13,5	19,8	30,0	42,3	47,3
– питома вага, %	66,29	79,88	81,48	85,71	88,68	87,43
Автомобілі легкові, кузови до них, причепи та інше, млрд. грн.	1,2	0,9	2,5	2,8	3,7	4,6
– питома вага, %	13,48	5,33	10,29	8,00	7,76	8,50
Інші підакцизні товари віт-чизняного виробництва, млрд. грн.	-	0,1	0,3	0,1	0,1	-
– питома вага, %	-	0,59	1,23	0,29	0,21	-
Всього, млрд. грн.	8,9	16,9	24,3	35,0	47,7	54,1

Джерело: розраховано автором за даними [5]

*Примітка. Згідно з бюджетною класифікацією станом на 31.12.2018 р.

Таблиця 5

Структура надходжень мита до Державного бюджету України

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Ввізне мито, млрд. грн.	13,3	12,4	39,9	20,0	23,9	26,6
– питома вага, %	99,25	98,41	99,01	98,04	97,55	98,15
Вивізне мито, млрд. грн.	0,1	0,2	0,4	0,4	0,6	0,5
– питома вага, %	0,75	1,59	0,99	1,96	2,45	1,85
Всього, млрд. грн.	13,4	12,6	40,3	20,4	24,5	27,1

Джерело: розраховано автором за даними [5]

Аналіз структури податкових надходжень до Державного бюджету України від акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), проведений в таблиці 4, свідчить про те, що в загальній сумі акцизного податку, сплаченого платниками до бюджету у 2013-2018 роках, найбільші надходження забезпечено двома групами товарів: пальне (в середньому 81,58% за досліджуваний період) і транспортні засоби (в середньому 8,89% за досліджуваний період). Частки податку з тютюнових виробів і спирту, лікеро-горілчаної та виноробної продукції, пива знизилися протягом досліджуваного періоду з 10,11% у 2013 році до 1,11% у 2018 році та з 10,11% у 2013 році до 2,96% у 2018 році відповідно.

Отже, аналіз динаміки і структури надходжень акцизного податку протягом 2013-2018 років свідчить про наявність в Україні тенденції до створення більш раціональної у фіскальному та регулюючому аспектах системи акцизного оподаткування, що досягається за рахунок підтримки мінімального переліку підакцизних товарів, посилення державного контролю за їх виробництвом та обігом, а також забезпечення повноти сплати акцизу.

Замикає групу податків на споживання, які формують значну частину бюджетних ресурсів держави, мито – непрямий податок, пов'язаний із зовнішньоекономічною діяльністю. В умовах ринкової економіки й лібералізації міжнародної торгівлі мито стає економічним регулятором зовнішньоекономічної політики держави. В економічно розвинутих країнах найбільш розповсюдженим є мито, що справляється з товарів, які ввозяться до країни, тобто регулюванню підлягає тільки імпорт. Відповідно, експорт регулюється тільки у країнах з невисоким рівнем економічного розвитку.

Мито надходить виключно до Державного бюджету України. В таблиці 5 розглянемо його структуру.

Дані таблиці 5 дозволяють зробити висновки щодо домінуючої частки ввізного мита у структурі надходжень мита до бюджету: в середньому 98,40% за досліджуваний період. Питома вага вивізного мита у цей період складає в середньому 1,60% відповідно.

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізувавши сучасний стан системи непрямого оподаткування в Україні слід констатувати, що податки на споживання мають надзвичайно потужний фіскальний і регулюючий потенціал, проте його необхідно розкривати та вдосконалювати. Наявність проблем в адмініструванні податків на споживання несе в собі потенційні загрози поступового зниження їхньої фіскальної ефективності, а за відсутності відповідних заходів їхня роль у формуванні бюджетних ресурсів держави може значно зменшитися, що стане потужним дестабілізуючим чинником для всієї національної економіки.

Низка проблем, пов'язаних з адмініструванням податків на споживання, пов'язана з негативним сприйняттям суспільством податків. Як показує світова практика, необхідним є постійне проведення роз'яснювальної роботи серед платників податків та навчання і підвищення кваліфікації працівників податкових органів. Увага також повинна бути зосереджена на забезпеченні та захисті прав платників, а саме: права на отримання повної і достовірної інформації, права на апеляцію, права на збереження комерційної таємниці, права на допомогу, права на отримання безплатного програмного забезпечення та його оновлення тощо. Відповідно, для реалізації права платників податків на отримання запитуваної інформації та кваліфікованих консультацій, повинен забезпечуватися високий рівень кваліфікації і компетентності працівників податкових органів, особливо щодо нововведень та змін податкового законодавства, які постійно здійснюються. Необхідно розширювати співпрацю податкових органів та інших зацікавлених сторін шляхом перманентного суспільного діалогу, що надасть Державній податковій службі України та бізнесу можливість плідної дискусії.

Тому подальші розвідки у даному напрямі мають відбуватися у площині не лише аналітичних розрахунків та наукового обґрунтування рівня ставок та механізму справляння податків на споживання, адекватних євроінтеграційним вимогам і фіскальним потребам держави, а й передбачати комплексний підхід до збалансування інтересів держави та платників податків у контексті розбудови суспільства сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дроздовська О.С., Озерчук О.В. Співвідношення прямих та непрямих податків у податковій системі України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 10. С. 44–50.

2. Тропіна В.Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку суспільства : монографія. Київ : НДФІ, 2008. 368 с.

3. Чугунов І.Я., Жукевич О.М. Непряме оподаткування в системі регулювання економіки. *Економічний часопис-XXI.* 2014. № 1–2(1). С. 61–64.

4. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 25.09.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (дата звернення: 26.09.2019).

5. Звітність про виконання бюджетів. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu (дата звернення: 26.09.2019).

6. Валовий внутрішній продукт в Україні. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp (дата звернення: 26.09.2019).

REFERENCES:

1. Drozdovska O. S., Ozerchuk O. V. (2017) Spivvidnoshennia priamykh ta nepriamykh podatkiv u podatkovii systemi Ukrainy [The ratio of direct and indirect taxes in the tax system of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 10, pp. 44–50.

2. Tropina V. B. (2008) *Fiskalne rehuliuvannia sotsialnoho rozvytku suspilstva* [Fiscal regulation of social development of society]. Kyiv: NDFI. (in Ukrainian)

3. Chuhunov I. Ya., Zhukevych O. M. (2014) Nepriame opodatkuvannia v systemi rehuliuvannia ekonomiky [Indirect taxation in the system of regulation of the economy]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI*, no. 1-2(1), pp. 61–64.

4. Biudzhetnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 08.07.2010 r. # 2456-VI. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (accessed 26 September 2019).

5. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy (2013-2018). *Zvitnist pro vykonannia biudzhetiv* [Budget Execution Reporting]. Available at: https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu (accessed 26 September 2019).

6. Ministerstvo finansiv Ukrainy (2013-2018). Valovyi vnutrishnii produkt v Ukraini [Gross domestic product in Ukraine]. Available at: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp (accessed 26 September 2019).

Sidelnykova Larysa
Doctor of Science, Associate Professor,
Head of Department of Finance, Banking and Insurance
Kherson National Technical University

SYSTEM DETERMINANTS OF CONSUMPTION TAXES IN BUDGETARY FORMATION

The purpose of the article. The purpose of the article is to evaluate fiscal realities and prospects of consumption taxes in Ukraine, based on the fact that increasing debt risks and deepening financial imbalances in Ukraine implements consumption taxes as a major budgetary resource, increasing the concentration of fiscal and regulatory expectations, and their functioning: stimulating the economic development of the country, facilitating the creation of conditions for attracting investments, obtaining sustainable revenues in the consolidated budget, ensuring tax financing of the budget needs as an alternative to the growth of public debt.

Methodology. The estimation of fiscal realities of indirect taxation in Ukraine is given and the fiscal value of consumption taxes in the formation of state budget resources is determined. The structure and dynamics of value added tax in the State Budget of Ukraine are analyzed. The structure of excise tax receipts in the context of excise goods (products) produced in Ukraine and imported into the customs territory of Ukraine is investigated. The structure of duties in the state budget is determined.

Results. Consumption taxes play an extremely important role in Ukraine's economy, as they not only form a significant part of the state's budget resources, but are also one of the significant means of redistributing national income. While satisfying fiscal interests, consumption taxes also have a regulatory function.

The dominant fiscal importance of consumption taxes in the formation of state budget resources is substantiated. Thus, during the period under review, their average share in consolidated budget revenues was 43.30%; in tax revenues of the consolidated budget – 53,66%.

The main budget-forming tax in Ukraine is value added tax. The main factors affecting its receipt are the amount of newly created value added, export and refund of tax, import and exchange rate of the national currency, the number of tax benefits, the procedure and criteria for budgetary compensation, the mechanism of its administration. Fiscal characteristics of VAT are characterized by the fact that due to the wide tax base, the fluctuations in prices for raw materials, materials and energy have a smaller impact on it. This feature distinguishes VAT from other taxes and is confirmed by the sufficiently stable dynamics of the share of tax in budget revenues.

The second tax on consumption in the formation of state budget resources is the excise tax, the main part of which is accumulated in the state budget. Analysis of the dynamics and structure of excise tax revenues during 2013-2018 indicates that there is a tendency in Ukraine to create an excise tax system more rational in fiscal and regulatory aspects. This is achieved by maintaining a minimum list of excisable goods, strengthening state control over their production and circulation, ensuring the completeness of payment of excise tax.

The duty closes a group of taxes on consumption, which form a large part of the state's budget resources. Duty is an indirect tax related to foreign economic activity. In the conditions of market economy and liberalization of international trade the duty becomes the economic regulator of the foreign economic policy of the state. In economically developed countries, customs duties are mainly taxed on goods imported into the country, so only import is subject to regulation. In turn, export is regulated only in countries with low levels of economic development.

Practical implications. The obtained results of the research allow not only to carry out analytical calculations and scientific justification of the level of consumption tax rates, adequate to the European integration requirements and fiscal needs of the state, but also to provide a comprehensive approach to balancing the interests of the state and taxpayers in the context of building a sustainable development society.

Value/originality. The value of our research lies in the fact that it identifies the main problems of the industry that need to be addressed in the first place. Methodical recommendations for carrying out reforms both at the legislative and institutional levels are provided.